

Τη στιγμή της μάχης των Θερμοπυλών, οι Αθηναίοι διέθεταν διακόσιες πολεμικές τριήρεις, ενώ συνολικά οι Έλληνες είχαν τριακόσιες. Με τον θάνατο του Λεωνίδα, ο περσικός στρατός ξεχύθηκε νότια. Ο Θεμιστοκλής πρότεινε να εγκαταλείψουν την πόλη και να δώσουν ναυμαχία στη Σαλαμίνα. Αντέδρασαν πολλοί. Στάλθηκε αντιπροσωπεία στους Δελφούς. Η Πυθία Αριστονίκη προφήτευσε όλεθρο. Οι απεσταλμένοι έβαλαν τα κλάματα. Κάποιος τους είπε να την ξαναρωτήσουν. Η Αριστονίκη χρησιμοποίησε:

«Η Παλλάς Αθηνά δεν μπορεί να καταπραΰνει τον Ολύμπιο Δία, αν και τον παρακαλεί με πολλά λόγια και πολλή φρόνηση. Αλλά θα σου πω πάλι αυτόν τον χρησμό που τον παρομοιάζω με ατσάλι. Όταν όλα όσα βρίσκονται ανάμεσα στον λόφο του Κέκροπα και τη σπηλιά του θεϊκού Κιθαιρώνα θα καταληφθούν από τον εχθρό, ο Δίας που βλέπει μακριά θα δώσει στην Τριτογένεια Αθηνά ένα ξύλινο τείχος για να μείνει απόρητο. Αυτό το τείχος θα σώσει και σένα και τα παιδιά σου. Και συ, μην περιμένεις ήσυχα το ιππικό και τον μεγάλο στρατό που έρχεται από την Ασία αλλά να υποχωρήσεις, να φύγεις. Θα έλθει μια μέρα που θα αντισταθείς. Ω θεία Σαλαμίνα, θα καταστρέψεις εσύ παιδιά γυναικών, είτε όταν σπέρνεται ο καρπός της Δήμητρας είτε όταν θερίζεται».

Κάποιοι υπέθεσαν ότι τα «ξύλινα τείχη» του χρησμού ήταν ο ξύλινος φράχτης της Ακρόπολης. Ο Θεμιστοκλής επιστράτευσε τους ιερείς του Παρθενώνα. Βεβαίωσαν ότι ο «οικουρός όφις», το ιερό φίδι της Αθηνάς, έφυγε από την Ακρόπολη: Το «μαρτυρούσαν» οι προσφορές που άφηναν τη νύχτα και το πρωί βρίσκονταν άθικτες. Κάποιοι θύμισαν ότι ο χρησμός μιλά και για καταστροφή στη Σαλαμίνα. Ο Θεμιστοκλής τους βεβαίωσε ότι εννοούσε καταστροφή του εχθρού. Αλλιώς, δε θα έλεγε «θεία» αλλά «φοβερή» Σαλαμίνα.

Οι δύσπιστοι ακόμα ψάχνουν αν και κατά πόσο είχε συμμετοχή στη διατύπωση του χρησμού.

Στα 480 π.Χ., στ' ανοιχτά του ακρωτηρίου Αρτεμίσιο της Εύβοιας, βρισκόταν σε εξέλιξη φονική ναυμαχία ανάμεσα στον ελληνικό και τον περσικό στόλο, όταν μια ταχύπλοη ελληνική πεντηκόντορος (πλοίο με πενήντα κουπιά) έφτασε από τις Θερμοπύλες. Έφερε την είδηση ότι ο Λεωνίδας της Σπάρτης, οι τριακόσιοι οπλίτες του και χίλιοι Θεσπιείς είχαν σκοτωθεί κι ο δρόμος πια για τον περσικό στρατό ήταν ανοιχτός. Παρ' όλα αυτά, η

ναυμαχία συνεχίστηκε και κατέληξε σε λαμπρή αλλά όχι καθοριστική ελληνική νίκη. Είχαν βυθιστεί πάνω από διακόσια περσικά πλοία, υπήρχαν 1200 ακόμα.

Ο ελληνικός στόλος έπλευσε προς τον Σαρωνικό. Ο Αθηναίος στρατηγός Θεμιστοκλής ζήτησε και ο Σπαρτιάτης αρχηγός του στόλου Ευρυβιάδης δέχτηκε τα ελληνικά πλοία να σταθμεύσουν στη Σαλαμίνα, όσο να γίνει εκκένωση της Αθήνας από τον εκεί άμαχο πληθυσμό. Τα πλοία της Αθήνας μετέφεραν τους Αθηναίους, από τον Πειραιά όπου είχαν συγκεντρωθεί, στην Τροιζήνα (Πόρο), την Αίγινα και τη Σαλαμίνα.

Στην έρημη πόλη έμειναν κάποιοι ηλικιωμένοι που παρερμήνευσαν τον χρησμό της Πυθίας ότι «τα ξύλινα τείχη» θα σώσουν την πόλη. Ο χρησμός εννοούσε τα πλοία αλλά εκείνοι τον ερμήνευσαν κυριολεκτικά κι οχυρώθηκαν στην Ακρόπολη κάτω από την προστασία του ξύλινου τείχους.

Όσπου να ολοκληρωθεί η μεταφορά των Αθηναίων, ο ελληνικός στρατός συμπύχθηκε στον Ισθμό όπου στα γρήγορα, με δουλειά νύχτα μέρα, υψώθηκε τείχος. Αρχηγός εκεί ήταν ο Κλεόμβροτος, αδελφός του νεκρού βασιλιά της Σπάρτης, Λεωνίδα. Στο ίδιο διάστημα, στη Σαλαμίνα έφτασαν κι άλλα ελληνικά πλοία που ήταν διασκορπισμένα σε διάφορα σημεία (τα πιο πολλά, στον Πόρο). Με αυτά ενώθηκαν και τα αθηναϊκά.

Ο περσικός στόλος πέρασε από την Ιστιαία (σημερινοί Ωραιοί της Εύβοιας), τις Θερμοπύλες και την Χαλκίδα και, μια βδομάδα μετά το τέλος της μάχης των Θερμοπυλών, αγκυροβόλησε στο Φάληρο.

Μετά τη μάχη των Θερμοπυλών, ο περσικός στρατός εισέβαλε στις Πλαταιές και στις Θεσπιές, τις πυρπόλησε και, στη συνέχεια, μπήκε στην έρημη Αθήνα. Την ξεθεμελίωσε. Γρήγορα ξεμπέρδευσε με τους έγκλειστους στην Ακρόπολη κι έβαλε φωτιά σε ό,τι είχε απομείνει.

Στη Σαλαμίνα, συνεδρίαζαν οι αρχηγοί: Ένας από κάθε πόλη που προσέφερε πλοία στον

ελληνικό στόλο. Οι περισσότεροι ζητούσαν να υποχωρήσει ο στόλος στον Ισθμό και εκεί να ναυμαχήσει, ώστε, σε περίπτωση ήττας, να κατέφευγαν στην προστασία του στρατού που ήδη βρισκόταν εκεί. Είχαν άλλωστε τον φόβο ότι, στη Σαλαμίνα, οι Πέρσες μπορούσαν να τους εγκλωβίσουν στα στενά, αν έκαναν κυκλωτική κίνηση από τα ανατολικά και από τα δυτικά.

Την ώρα της συνεδρίασης, ένας αγγελιαφόρος έφτασε κι ανάγγειλε την καταστροφή της Αθήνας. Η ομήγυρη διαλύθηκε. Αθηναίοι, Αιγινήτες και Μεγαρείς ήθελαν να δώσουν τη ναυμαχία επί τόπου. Όλοι οι άλλοι, στον Ισθμό. Η νύχτα πέρασε με τους Έλληνες να βλέπουν τις φλόγες που κατάκαιαν την Ακρόπολη. Την ίδια νύχτα, ο Θεμιστοκλής επισκέφτηκε τον Ευρυβιάδη στην τριήρη του. Τον έπεισε ότι ο στόλος θα διαλυόταν, αν έφευγε από τη Σαλαμίνα. Στήθηκε νέα σύσκεψη, στη στεριά. Ο Θεμιστοκλής εξηγούσε σε καθέναν που έβλεπε μπροστά του, πώς κατά την άποψή του είχε η κατάσταση. Υπήρχαν όμως και τα προαιώνια μίση: Ο Κορίνθιος Αδείμαντος τον αποπήρε.

Στη σύσκεψη, ο Θεμιστοκλής εξήγησε ότι, αν έφευγαν από εκεί, ήταν σαν να παρέδιδαν στους Πέρσες τα Μέγαρα, την Αίγινα και τη Σαλαμίνα. Και υπήρχαν στα μέρη αυτά πολλοί πρόσφυγες Αθηναίοι. Αν η ναυμαχία δινόταν στη Σαλαμίνα, οι Αθηναίοι θα πολεμούσαν με περισσότερο πείσμα και θάρρος: Και γιατί υπήρχε χρησμός που προέβλεπε νίκη και επειδή θα γνώριζαν ότι εκεί υπερασπίζονται και τους δικούς τους.

Στη σύσκεψη των Ελλήνων, στη Σαλαμίνα, ο Κορίνθιος Αδείμαντος διέκοψε την ομιλία του Θεμιστοκλή, λέγοντάς του ότι δεν είχε θέση στο συμβούλιο, αφού δεν εκπροσωπούσε ελεύθερη ελληνική πόλη. Ο Αθηναίος του απάντησε ότι με τις διακόσιες τριήρεις που διέθεταν οι δικοί του, μπορούσαν να αποκτήσουν γη μεγαλύτερη από την Κόρινθο. Κι ότι μπορούσαν να φύγουν στην Κάτω Ιταλία, σε εκεί δική τους αποικία. Εννοούσε ότι εκπροσωπούσε την κύρια ελληνική δύναμη αφού συνολικά ο ελληνικός στόλος αριθμούσε 310 τριήρεις.

Η συζήτηση εκτραχύνθηκε και κάποια στιγμή, πάνω στα νεύρα του, ο Ευρυβιάδης ράπισε τον Θεμιστοκλή. Τότε ειπώθηκε η περίφημη φράση:

«Πάταξον μεν, άκουσον δε» (χτύπα με αλλά άκουσέ με).

Κι αυτή η συνεδρίαση διαλύθηκε χωρίς να παρθεί απόφαση. Το ίδιο πρωί, στο Φάληρο, έγινε σύσκεψη των Περσών υπό τον Μαρδόνιο με παρόντα τον Ξέρξη. Όλοι τάχθηκαν υπέρ της επίθεσης, με εξαίρεση τη βασίλισσα της Αλικαρνασσού, Αρτεμισία. Δεν εισακούστηκε. Ο Ξέρξης δέχτηκε την άποψη των πολλών και διέταξε 200 αιγυπτιακές τριήρεις να κάνουν τον κύκλο της Σαλαμίνας και να φράξουν το στενό προς τα Μέγαρα.

Στη Σαλαμίνα, εξακολουθούσαν να θέλουν να πάνε στον Ισθμό. Για να προλάβει κάποια τέτοια εξέλιξη, ο Θεμιστοκλής έστειλε στο Φάληρο τον παιδαγωγό των παιδιών του, Σίκκιν ο, να πληροφορήσει τον Ξέρξη ότι, από τον φόβο τους, οι Έλληνες ήταν έτοιμοι να φύγουν κι ότι αυτή ήταν μοναδική ευκαιρία για τους Πέρσες, αν ήθελαν να καταστρέψουν τον ελληνικό στόλο. Ο Ξέρξης πείσθηκε και διέταξε επίσπευση της επίθεσης. Ο ίδιος ανέβηκε στο όρος Αιγάλεω για να έχει καλύτερη οπτική εικόνα της ναυμαχίας.

Οι Έλληνες αρχηγοί λογομαχούσαν ακόμα, όταν μέσα στη νύχτα έφτασε στη Σαλαμίνα ο Αθηναίος Αριστείδης. Είχε εξοστρακιστεί (εξοριστεί) με ενέργειες του Θεμιστοκλή αλλά δεν ήταν ώρα για τέτοια.

Όταν ο Αριστείδης έφτασε στη Σαλαμίνα, πληροφορήσε τον Θεμιστοκλή ότι είδε κίνηση των περσικών πλοίων και διαπίστωσε ότι είχαν κλείσει τις διόδους. Το είπαν και στους άλλους που όμως δεν το πίστεψαν. Πείσθηκαν μόνο όταν μια τριήρης από την Τήνο, που ανήκε στον περσικό στόλο, πέρασε κρυφά στην ελληνική πλευρά και οι άνδρες της εξήγησαν, τι ακριβώς συνέβαινε.

Το πρωί, όλοι ήταν στα πλοία τους. Ο Θεμιστοκλής έβγαλε ένα σύντομο ενθουσιώδη λόγο και οι τριήρεις ξεκίνησαν. Μπροστά πήγαινε η αιγινήτικη με τα σύμβολα των Αιακιδών. Πλάι και πίσω της, ακολουθούσαν οι άλλες ενώ οι μαχητές τραγουδούσαν τον παιάνα της Σαλαμίνας, «Ίτε, παίδες Ελλήνων»

Η σύγκρουση έγινε στον θαλάσσιο χώρο ανάμεσα στην Ψυττάλεια, όπου οι Πέρσες είχαν αποβιβάσει φρουρά, και στο Κερατσίνι. Μετά, το σύνθημα των Ελλήνων σήμανε υποχώρηση προς το στενό. Οι Πέρσες έπεσαν στην παγίδα και ακολούθησαν. Μέσα στο στενό όμως οι ασφυκτικά περισσότερες περσικές τριήρεις δεν είχαν πια το πλεονέκτημα της υπεροπλίας. Αναγκαστικά, έπλεαν όχι αναπτυγμένες σε έκταση αλλά σε βάθος (σε σχήμα πυκνής ουράς). Κάποια στιγμή, νέο σύνθημα ακούστηκε από την ελληνική πλευρά: Αντεπίθεση!

Τα ελληνικά πλοία ανέστρεψαν την πορεία τους και χύθηκαν κατά πάνω στα περσικά που έρχονταν με φόρα: 65 με 65 της πρώτης περσικής γραμμής καθώς στο στενό δεν χωρούσαν να αναπτυχθούν περισσότερα. Η σύγκρουση ήταν φοβερή και για τους Πέρσες μοιραία: Πάνω στα πρώτα 65 που αναγκαστικά σταμάτησαν καθώς συγκρούστηκαν με τα ελληνικά, ήρθαν κι έπεσαν τα πίσω τους 65. Και σ' αυτά, όσα ακολουθούσαν. Όσπου να πάρουν είδηση, τι συνέβαινε, καθώς τα διαφορετικών εθνών πληρώματα του Ξέρξη δεν μπορούσαν να συνεννοηθούν μεταξύ τους, η ναυμαχία είχε εξελιχθεί σε πανωλεθρία για τους Πέρσες.

Διακόσιες περσικές τριήρεις χάθηκαν στα στενά της Σαλαμίνας. Στην αναταραχή, πολλές έσπευσαν να απομακρυνθούν, όπου τους πήγαινε ο άνεμος. Πλοία τις Αίγινας τις περίμεναν για τα περαιτέρω.

Νύχτα δόθηκε το περσικό σήμα υποχώρησης, ενώ, από το Αιγάλεω, ο Ξέρξης δεν μπορούσε να χωνέψει τη συμφορά. Ο Αριστείδης αποβιβάστηκε στην Ψυττάλεια με λίγους στρατιώτες κι εξόντωσε τους άνδρες της περσικής φρουράς. Ήταν 29 Σεπτεμβρίου του 480 π.Χ. και οι Έλληνες είχαν χάσει μόλις 40 τριήρεις. Ο Ηρόδοτος γράφει ότι οι Αθηναίοι έβλεπαν τις σκιές των ηρώων της Αίγινας, Τελαμόνα και, του γιου του, Αίαντα, να προστατεύουν τα ελληνικά πλοία, ενώ μια αιγινήτικη τριήρης μετείχε έχοντας μαζί της τα αγάλματα του Αιακού (πατέρα του Αίαντα) και των απογόνων του. Μετά τη νικηφόρα ναυμαχία, ο Θεμιστοκλής φέρεται να είπε: «Δεν νικήσαμε εμείς τους Πέρσες αλλά οι θεοί και οι ήρωές μας».

Στην επιστροφή της στην Αίγινα, η τριήρης με τα αγάλματα έπεσε πάνω σε μοίρα του περσικού στόλου που κινήθηκε εναντίον της. Με αντεπίθεση, η τριήρης πανικόβαλε τους Πέρσες που τράπηκαν σε φυγή.

Ο περσικός στόλος συμμαζεύτηκε στο Φάληρο. Ήταν ακόμα πολλαπλάσιος από τον ελληνικό. Ο Ξέρξης όμως μετρούσε δυο ήττες σε ισάριθμες ναυμαχίες. Άφησε στρατό στον Μαρδόνιο, αφού ξεχειμωνιάσει, να συνεχίσει την κατάκτηση της Ελλάδας, ενώ ο ίδιος απέπλευσε στην Ασία με τον στόλο.

Στην πλευρά των Ελλήνων γινόταν μεγάλη συζήτηση, σε ποιον ανήκε η δόξα της νίκης. Καθένας εξυμνούσε τη δική του συμβολή. Και όλοι συμφωνούσαν ότι δεύτερος σε συμβολή στη νίκη ήταν ο Θεμιστοκλής. Η Ιστορία αποδέχτηκε την «κοινή υπόδειξη» κι ανέδειξε τον Θεμιστοκλή ως πρωτεργάτη της νίκης. Αν νικούσαν οι Πέρσες, ο Αθηναίος θα είχε θεωρηθεί μεγάλος προδότης με την αποκοτιά του να συστήσει στον Ξέρξη να επιτεθεί.

(Ελεύθερος Τύπος, 23 – 28.9.2013)